

MINISTERIE VAN LANDBOUW,
NATUURBEHEER EN VISSERIJ

28 november 1989

No. J. 897372

Directie Juridische en
Bedrijfsorganisatorische Zaken

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ

BESLUIT:

Artikel 1

1. Als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste lid, van de richtlijn van de Raad van Europese Gemeenschappen van 2 april 1979, inzake het behoud van de vogelstand, 79/409/EEG (Pb. EG L 103) wordt het volgende gebied aangewezen:
het op bijlage A van deze regeling op kaart aangegeven gebied, bestaande uit de Oosterschelde, de langs de Oosterschelde gelegen binnendijkse gebieden alsmede het Verdronken Land van het Markiezaat van Bergen op Zoom, bekend onder de naam Markiezaatsmeer.
2. De aanwijzing, bedoeld in het eerste lid, gaat vergezeld van een bij deze regeling behorende toelichtende nota.

Artikel 2

Deze regeling treedt in werking met ingang van de dag na die van haar bekendmaking in de Staatscourant.

's-Gravenhage, 28 november 1989

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER
EN VISSERIJ,
voor deze:
DE SECRETARIS-GENERAAL,

(w.g.) T.H.J. Joustra

- Toelichting -

Toelichting voor de Staatscourant

Artikel 4, eerste lid, van de richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979, inzake het behoud van de vogelstand, nr. 79/401/EEG (Pb. EG L 103), bepaalt dat voor de leefgebieden van de in bijlage I van de richtlijn vermelde vogelsoorten speciale beschermingsmaatregelen getroffen worden, opdat deze soorten daar waar zij nu voorkomen, kunnen voortbestaan en zich kunnen voortplanten. De Lid-Staten dienen met name de naar aantal en oppervlakte voor de instandhouding van deze soorten meest geschikte leefgebieden als speciale beschermingszone aan te wijzen, waarbij rekening wordt gehouden met de bescherming die deze soorten behoeven. Gelijksoortige maatregelen dienen de Lid-Staten ingevolge artikel 4, tweede lid, van de richtlijn te nemen ten aanzien van de niet in bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogels. Bij de onderhavige regeling wordt het gebied, dat wordt gevormd door de Oosterschelde, de langs de Oosterschelde gelegen binnendijkse gebieden en het Verdronken Land van het Markiezaat van Bergen op Zoom (Markiezaatsmeer), als speciale beschermingszone aangewezen. Dit gebied is op 25 februari 1987 tevens aangewezen als wetland van internationale betekenis.

Voor de Oosterschelde is een beleidsplan opgesteld. Onder supervisie van de Stuurgroep Oosterschelde, bestaande uit vertegenwoordigers van het Rijk, van de provincies Zeeland en Noord-Brabant, van de gemeenten in het Oosterscheldegebied en van de betrokken waterschappen. Ten aanzien van bestaand gebruik en beheer, voorzover passend binnen het beleidsplan Oosterschelde, geldt dat de aanwijzing als speciale beschermingszone geen gevolgen heeft, die niet reeds voortvloeien uit het beleidsplan.

De uitgangspunten met betrekking tot inrichting en beheer van het Markiezaatsmeer zijn in overeenstemming met de bovengenoemde richtlijn van de Europese Gemeenschappen.

De in de regeling genoemde kaart en toelichtende nota liggen ter inzage op de bibliotheek van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Bezuidenhoutseweg 73, 's-Gravenhage.

Toelichting bij de aanwijzing als speciale beschermingszone

1. Inleiding

De onderhavige aanwijzing als speciale beschermingszone betreft de Oosterschelde, de langs de Oosterschelde gelegen binnendijkse gebieden en het Verdronken Land van het Markiezaat van Bergen op Zoom (Markiezaatsmeer).

De begrenzing van deze speciale beschermingszone is geheel indentiek aan de begrenzing van de aanmelding als wetland door de Minister van Landbouw en Visserij op 25 februari 1987.

De Oosterschelde is een grootschalig getijdegebied met een grote mate van natuurlijkheid. De waarde van de Oosterschelde is vooral in biotisch, maar ook in abiotisch opzicht zeer groot. Bestuur en beheer van het gebied zullen zijn gericht op bescherming, behoud en waar nodig herstel van de natuurlijke waarden van dit gebied, een en ander conform de in de Richtlijn neergelegde verplichtingen.

In het gebied zijn er ter beveiliging van overstromingen werken uitgevoerd, bestaande uit de bouw van een stormvloedkering in de monding, de aanleg van een compartimenteringsdam, Schelde-Rijnverbinding en andere werken waaronder dijkverhoging. In 1987 zijn compartimenteringsdammen in de Krammer en het Markiezaatsmeer aangelegd. Door deze werken is de doorstroming in de monding en de oppervlakte van de Oosterschelde verminderd. Er is een gebied met gedempt getij ontstaan. In verband met de grote natuurwaarden van het gebied heeft de regering indertijd gekozen voor deze oplossing in plaats van afsluiting.

Het Markiezaatsmeer maakte tot voor kort deel uit van het getijdegebied, maar is inmiddels door een dam afgescheiden van de Oosterschelde. Er zal een langzame ontziltiging plaatsvinden met een ontwikkeling naar een zoetwatermoerasgebied. Ondanks de afscheiding is sprake van een nauwe samenhang tussen beide delen. Inclusief het Markiezaatsmeer en enige binnendijks gelegen gebieden die een duidelijke relatie met de Oosterschelde hebben, bedraagt de oppervlakte van de speciale beschermingszone ca. 38.000 ha.

2. Natuurwetenschappelijke betekenis

Het Oosterscheldegebied vormt een belangrijke schakel in een samenhangend systeem van waterrijke gebieden in Europa, West-Afrika, arctisch Noord-Azië en Noordoost-Canada: de zogenaamde West-Palearctische trekbaan.

De Oosterschelde zelf is één van de belangrijkste getijdegebieden van West-Europa. Als gevolg van de getijdestromen vinden erosie- en sedimentatieprocessen plaats die resulteren in een wisselend patroon van diepe getijgeulen, slikken, platen en schorren. In de monding van de Oosterschelde bevinden zich de diepste stroomgeulen die plaatselijk een diepte bereiken van 45 meter. Tussen deze stroomgeulen en in het gebied ten oosten van de Zeelandbrug bevinden zich uitgestrekte ondiepwatergebieden.

In het oosten en noorden van het gebied komen grote oppervlakten slikken voor.

Het water, het intergetijdegebied en de binnendijks gelegen gebieden vormen tezamen het leefmilieu voor de rijke flora en fauna van het gebied. De grote variatie aan milieutypen in het gebied gaat gepaard met een grote diversiteit aan dier- en plantesoorten. Genoemde variatie aan milieutypen wordt bepaald door factoren als getij, stroming, watertemperatuur, hoogteligging, waterkwaliteit en sedimentsamenstelling.

De Oosterschelde kan worden onderverdeeld in de volgende ecosystemen: schorren, slikken en platen (het intergetijdegebied), ondiep water, diep water, het onderwatergedeelte van de dijken en de binnendijkse terreinen.

Schorren zijn de hooggelegen randgebieden van de getijzone die slechts af ten toe geheel of gedeeltelijk overspoeld worden en voorzien zijn van een fijn vertakt krekensstelsel. Het zijn gebieden met een zilte vegetatie. Overspoeling van het schor is voorwaarde voor het voortbestaan van de schorvegetatie, die onder andere als gevolg van het aanwezige reliëf wordt gekenmerkt door een snelle afwisseling van vegetatietypen op korte afstand. Voorts zijn de schorren van belang als broedgebied, hoogwatervluchtplaats en fourageergebied voor vogels.

Het schor is een zeldzaam milieutype. De oorspronkelijke schoroppervlakte in het Oosterscheldegebied (tot de Volkeraksluizen en inclusief het Markiezaatsmeer) bedraagt ca. 1800 ha. Na de afname van het getij (door de uitvoering van de Oosterschelde-werken) zal hiervan naar schatting als schor 600 ha overblijven, de overige 1200 ha zijn aan de invloed van het getij onttrokken. Naar verwachting kan na voltooiing van de Oosterschelde-werken op bepaalde plaatsen weer schorvorming op gaan treden.

De slikken en platen worden gevormd door uitgestrekte oppervlakten van doorgaans kale, of plaatselijk uiterst schaars begroeide, zandige of slibrijke gebieden met een vaak grillige structuur. Zij liggen tussen gemiddeld hoogwater en gemiddeld laagwater en worden daarom ook wel aangeduid als intergetijdegebieden. In dit milieutype komen velerlei bodemdieren voor zoals wormen, schelpdieren en kleine kreeftachtigen. Een deel van deze diersoorten is ingesteld op het periodiek droogvallen van de slikken, terwijl een ander deel met het getij meetrekt (getijdenmigreerders). Door het hoge voedselaanbod is het intergetijdegebied van grote betekenis voor de kinderkamerfunctie van de Oosterschelde en voor de vogels. Bij laag water fourageren de vogels in dit gebied, terwijl bij hoog water juist de getijdenmigreerders (waaronder schol, strandkrab en garnaal) van het aanwezige voedselaanbod profiteren. De slikken en platen zijn van groot belang als voedselgebied voor zowel broedvogels als trekvogels. Door het opkomend water worden de vogels vanuit de intergetijdegebieden naar hoger gelegen plaatsen verdreven. De nabij de fourageergebieden gelegen hoge plaat- en schorgedeelten en binnendijkse gebieden fungeren als hoogwatervluchtplaatsen. Het intergetijdegebied zal na voltooiing van de Oosterschelde-werken als gevolg van de reductie van het getij en de compartimentering naar verwachting met ongeveer 7.500 ha afnemen (oorspronkelijk 16.900 ha).

In de ondiep-watergebieden gelegen tussen gemiddeld laag water en NAP - 5 meter) bevindt zich een groot deel van de mosselpercelen en het gehele areaal aan oesterbanken. Vooral de mosselbanken bieden beschutting en voedsel aan een groot aantal diersoorten, zoals wormen, slakken en kleine kreeftachtigen. Hierdoor worden weer roofdieren zoals paling, puitaal en strandkrab aangetrokken. Jonge mosselen zijn een belangrijk voedselbestanddeel voor bepaalde soorten eenden en jonge schol. Voor de kinderkamerfunctie van de Oosterschelde spelen de ondiepe gebieden met mosselbanken een belangrijke rol.

Met name in de monding en in het middengedeelte van de Oosterschelde komen uitgestrekte diep-watergebieden voor (beneden NAP - 5 meter). De voornaamste organismen zijn plantaardig en dierlijk plankton en vissen. Na voltooiing van de Oosterschelde-werken treden als gevolg van veranderde stromingen geulverplaatsingen op waardoor geleidelijk verschuivingen plaats zullen vinden in de lokaties van dit milieutype.

De natuurwaarden van het onderwatergedeelte van de dijken hangen nauw samen met de aanwezigheid van een met steen bestorte of versterkte dijkvoet. Allerlei zich vasthechtende organismen zoals zeeanemonen, sponzen en wieren vinden hier een bestaansmogelijkheid. Deze begroeiing zorgt er weer voor dat verschillende soorten vissen, kreeften, krabben en slakken hier zowel voedsel als bescherming tegen natuurlijke vijanden vinden. Vooral daar waar grove steensoorten als bestorting zijn toegepast bieden de daarin aanwezige holtes goede beschutting en zijn deze dieren dan ook zeer talrijk.

Ook van grote waarde voor de natuur in het Oosterscheldegebied zijn de binnendijkse natuurgebieden, zoals karrevelden, inlagen, kreekresten en doorbraakgaten. De natuurwaarden van deze gebieden hangen in grote mate samen met de aanwezigheid van grote verschillen in zoutgehalte, het relatief hoog grondwaterpeil (sterk afhankelijk van de kwel), de goede waterkwaliteit, het extensieve grondgebruik en de rust. Zij fungeren als hoogwatervluchtplaats, broed-, fourageer- en rustgebied voor vogels. Er komen karakteristieke vegetaties voor met zeldzame plantesoorten.

In tegenstelling tot de overige bij de aanwijzing van Oosterschelde en Markiezaatsmeer betrokken binnendijkse terreinen is van de Koude- en Kaarspolder (nr. 12) de bestemming niet "natuurgebied" maar "agrarisch gebied met natuurwetenschappelijke en landschappelijke waarde". Wat betreft de betekenis van dit gebied voor de speciale beschermingszone onderscheidt het zich echter niet van de overige bij de aanwijzing betrokken binnendijkse terreinen.

Voor broedvogels is het Oosterscheldegebied van grote betekenis. Het is met name van belang voor grote aantallen kluten, visdieven, strandplevieren en dwergsterns, maar ook voor andere steltlopers, eendachtigen en meeuwen. Vooral de binnendijkse gebieden en de schorren zijn voor deze soorten van groot belang. Voor doortrekkende en overwinterende vogels is de betekenis van het gehele gebied eveneens bijzonder groot. Het vormt een onmisbaar rust-, rui- en fourageergebied voor ondermeer futen, steltlopers, ganzen en eendachtigen

Het water in de Oosterschelde is van goede kwaliteit. De goede waterkwaliteit is van doorslaggevende betekenis voor de aard, de omvang en de rijkdom van de in het Oosterscheldegebied voorkomende levensgemeenschappen. De huidige lozingen van polders en de afvoer van water uit de Brabantse rivieren hebben slechts een geringe invloed op de goede waterkwaliteit in de Oosterschelde. Het zoutgehalte in de Oosterschelde is nu vrij stabiel. Door de zoetwaterbelasting na voltooiing van de Oosterschelde-werken zal vanuit de sluizen in de Philipsdam (Krammersluizen) en de Oesterdam (Bergsediep-sluis) het zoutgehalte negatief worden beïnvloed.

Het Markiezaatsmeer vormt met de aangrenzende Oosterschelde een samenhangend geheel en heeft ook zelf een hoge natuurwetenschappelijke waarde. Het gebied bestaat uit slikken, schorren en hogere gronden. De in het Markiezaatsmeer voorkomende natuurlijke overgang van het Holocene getijdeland naar het Pleistocene heuvelland in de vorm van een klifkust met een zee-arm als begrenzing is geomorfologisch gezien zeldzaam in Nederland.

Ten gevolge van de grote verscheidenheid aan abiotische factoren heeft zich een groot aantal vegetatietypen kunnen ontwikkelen met een voor het gehele Deltagebied uitzonderlijke soortensamenstelling. Ter plaatse van de eerdergenoemde overgang, tussen de hoger gelegen zandgronden en recente zoute opslibbingen, doen zich kwelverschijnselen voor waardoor een kenmerkende vegetatie is ontstaan met soorten uit meer brakke milieus.

Het Markiezaatsmeer heeft, voor wat de avifauna betreft, een nauwe samenhang met de Oosterschelde. Door de grote massa's in het gebied voorkomende lagere planten en dieren dient het Markiezaatsmeer als voedselbron voor een groot aantal vogelsoorten uit het gehele Oosterscheldegebied. Als broedgebied is het van belang voor met name Scholekster en Tureluur.

Het gebied stond oorspronkelijk in open verbinding met de rest van de Oosterschelde, maar is daar nu door de aanleg van de Markiezaatskade (en de Oesterdam) van afgesloten. Het Markiezaatsmeer zal door neerslag en wateraanvoer geleidelijk zoet worden. De organismen die aan getijdebeweging en zout water zijn gebonden zullen geleidelijk afsterven en het gebied zal zich kunnen ontwikkelen tot een uitgestrekt zoetwatermoeras.

In de toekomst zal het gebied in natuurwetenschappelijk opzicht van grote betekenis blijven. De in de levensgemeenschappen optredende veranderingen zullen aanleiding geven tot de ontwikkeling van waardevolle nieuwe levensgemeenschappen. Voor met name de Aalscholvers, diverse reigersoorten en grote roofvogels kan het gebied van grote betekenis worden als broed- en fouragegebied.

3. Begrenzing van het gebied

In beginsel is de grens van de speciale beschermingszone gelegen op de buitenteen van de hoogwaterkering, conform de begrenzing overeengekomen ten behoeve van het beleidsplan Oosterschelde, of bij een zeer laag voorland op de lijn van gemiddeld hoog water. Havenkommen en sluiscomplexen vallen buiten het aan te wijzen gebied, voor de havenhoofden geldt hetzelfde als hierboven voor de hoogwaterkering is vermeld.

De begrenzing door de vaargeul loopt langs de lijn die de uiteinden van de beide havenhoofden verbindt.

De ten behoeve van de Oosterscheldewerken aangebrachte voorzieningen als werkeilanden e.d. vallen buiten de speciale beschermingszone. Voor de begrenzing ter plaatse gelden dezelfde criteria als bovenvermeld.

De begrenzing van het Markiezaatsmeer wordt gevormd door de buitenteen van de spoordijk van de spoorlijn Bergen op Zoom - Goes in het oosten; de buitenteen van de dijk rond de Hoogerwaardpolder, de Caterspolder; de Prins Karel polder aan de zuidzijde; de buitenteen van de Markiezaatskade aan de westzijde en aan de noordzijde de grens met de Molenplaat, de waterscheiding en de Bergse Plaat.

Een lijst van de bij de aanwijzing behorende binnendijks gelegen gebieden is als bijlage bijgevoegd. Voor de preciese begrenzing van het aan te wijzen gebied wordt verwezen naar de bij deze aanwijzing behorende kaart.

4. Bestuur en beheer

Ten behoeve van het overleg en de advisering over de inrichting en het beheer van de Oosterschelde is door Gedeputeerde Staten van Zeeland in september 1977 de zogenaamde "Stuurgroep Oosterschelde" ingesteld.

Deze Stuurgroep bestaat uit vertegenwoordigers van het rijk (de meest betrokken departementen), van de provincies Zeeland en Noord-Brabant, van de gemeenten in het Oosterscheldegebied en van de betrokken waterschappen. Onder supervisie van de Stuurgroep is een beleidsplan voor de Oosterschelde opgesteld waarin het standpunt van de stuurgroep is vervat omtrent het te voeren beleid inzake inrichting en beheer tot 1990. De hoofddoelstelling luidt als volgt: "Het behoud en zo mogelijk versterking van de aanwezige natuurlijke waarden met inachtneming van de basisvoorwaarden voor een goed maatschappelijk functioneren van het gebied, waaronder met name de visserij wordt begrepen".

De hoofddoelstellingen en de uitwerking daarvan in het beleidsplan Oosterschelde zijn ook van toepassing voor de situatie na realisering van de Oosterscheldewerken waarbij de wijziging van de randvoorwaarden tengevolge van de realisering van de Deltawerken in acht worden genomen.

Door de betrokken overheden te weten Rijk, provincie en gemeenten is ten behoeve van de invoering van het beleidsplan Oosterschelde een intentieverklaring vastgesteld en ondertekend, waarin is vastgesteld dat zij de hen ter beschikking staande privaats- of publiek-rechtelijke instrumenten niet in strijd met het beleidsplan zullen toepassen.

Ten aanzien van het bestaande gebruik en beheer, voorzover passend binnen het beleidsplan Oosterschelde, geldt dat de aanwijzing als speciale beschermingszone geen gevolgen heeft, die niet reeds voortvloeien uit het beleidsplan.

Op 25 mei 1989 is de wettelijke procedure met betrekking tot de aanwijzingen als beschermd natuurmonument en als staatsnatuurmonument ingevolge de Natuurbeschermingswet op grote delen van de Oosterschelde gestart.

Er is een bestuurlijke commissie Markiezaatsmeer. Deze commissie, een overlegorgaan van de betrokken gemeenten, provincies en het rijk, heeft een aantal uitgangspunten m.b.t. inrichting en beheer geformuleerd. Deze uitgangspunten stroken met de strekking van de Richtlijn. Het beheer van het natuurgebied zal, na een periode van interimbeheer door de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, worden overgedragen aan de Stichting het Brabants Landschap. Door middel van een in te stellen beheerscommissie zullen het beheer van de particuliere en van de staatsgronden op elkaar worden afgestemd en zal toezicht worden gehouden op de uitvoering van de beheersplannen.

Het Markiezaatsmeer is aangewezen als beschermd- en staatsnatuurmonument ingevolge de Natuurbeschermingswet.

Het zuidoostelijk deel van het Markiezaatsmeer, dat in particulier bezit is, is aangewezen als beschermd natuurmonument. De gronden die eigendom zijn van de Staat zijn aangewezen als staatsnatuurmonument.

Op 25 februari 1987 heeft de Minister van Landbouw en Visserij de Oosterschelde, de langs de Oosterschelde gelegen binnendijkse terreinen en het Markiezaatsmeer aangemeld voor de lijst van wetlands van internationale betekenis. De begrenzing van de speciale beschermingszone is geheel overeenkomstig aan de begrenzing als wetland.

5. Gevolgen van de aanwijzing als speciale beschermingszone

De Richtlijn van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand van de Raad van Europese Gemeenschappen verplicht de Lid-Staten daarvoor geschikte gebieden aan te wijzen als speciale beschermingszone (art. 4, eerste lid).

De genoemde richtlijn bepaalt ten aanzien van een aanwijzing als speciale beschermingszone het volgende.

- De Lid-Staten nemen passende maatregelen om vervuiling en verslechtering van de speciale beschermingszones te voorkomen, alsmede om te voorkomen dat de vogels aldaar worden gestoord, voor zover deze vervuiling, verslechtering en storing, gelet op de doelstelling van dit artikel, van wezenlijke invloed zijn (art. 4, vierde lid).

Aan deze bepaling wordt reeds voldaan, nu de betrokken overheden een beleid voeren overeenkomstig het beleidsplan Oosterschelde (zie hoofdstuk 4).

- De Lid-Staten dienen om de drie jaar bij de Europese Commissie een rapport in over de toepassing van de nationale maatregelen die krachtens de richtlijn zijn getroffen (art. 12, eerste lid).

Na aanwijzing van de Oosterschelde als speciale beschermingszone zal in de eerstvolgende rapportage ex artikel 12, eerste lid, van de richtlijn de toepassing van de nationale maatregelen worden vermeld die krachtens de richtlijn voor de Oosterschelde zijn getroffen.

tgtoel

BIJLAGE

LIJST VAN BINNENDIJKS GELEGEN GEBIEDEN

1. Inlaag Anna-Frisopolder
2. Inlaag Thoornpolder
3. Inlaag Keihoogte
4. Inlaag Vlietepolder
5. Inlaag 's-Gravenhoek
6. Inlaag Oesterput
7. Inlagen Oud-Noord-Bevelandpolder
8. Bokkegat
9. Kreekrest Leendert Abrahamapolder
10. Inlaag Goessche Sas
11. Deessche watergang
12. Koude- en Kaarspolder
13. Inlaag Scherpenisse
14. Pluimpot
15. Kreekrest Van Haftenpolder
16. Bruintjeskreek
17. Eendenkooi Anna-Jacobapolder
18. De Mairie Oosterland
19. Spuikom Viane
20. Krekengebied Ouwerkerk
21. Galgenpolder e.o.
22. Inlagen Levensstrijd
23. Cauwersinlaag
24. Suzanna- en Stoffel Kistersinlaag
25. Weevers- en Flaaauwersinlaag
26. Koudekerksche inlaag
27. Westerschouwensche inlaag